

KUMMITUKSIA JA KAJAVIA

HELLA WUOLIJOKI

**KUMMITUKSIA JA
KAJAVIA**

MUISTEMIA EINO LEINOSTA
ja
GUSTAF MATTSSONISTA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI

Helsinki

Näköispainos ntamo 2012

ISBN 978-952-215-313-5

Valmistaja:

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

www.ntamo.net

Copyright by Kustannusosakeyhtiö Tammi

Helsinki 1947. Nelopaino Oy

Eino Leino ja Gustaf Mattsson vierailivat luonani vankikoppini hämärässä, elämäni ollessa raskaimmillaan, kun toukokuusta elokuun loppuun saakka sain sydänkesän viettäjä likaisenvihreässä vankikopissani, kävelemättä, ilman ilmaa, ilman aurinkoa, ilman kesää. Ikkunan aaltolasin lävitse pilkisti vihertävä valo. Pienen ilmalasin lävitse, joka vihdoinkin minulle avattiin, tunkeutui selliini Valtiollisen Poliisin pihan loppumatonta tomua ja häkäautojen häkää, savua ja pörinää ja Valtiollisen Poliisin raakojen autonkuljettajien huutoja. Nuo vankiautot porhalsivat öisinkin hirveällä räminällä pihalle ja olivat oikeastaan pahin härsimykseni. Kuvittelin niitä onnettomia, joita he öisin kuljettelivat sekä vankilan seinien sisälle että vankilasta ulos. Jokainen

vanki oli veljeni, sisareni, toverini. Sydämesäni soi tuskan kannel tomuisen kaupungin yössä ilmahälytyksien ja pommitusten säestämänä. Pöytäni ja penkkini olivat kylmää metallia — sängyssänikin koskettivat polveni kylmään rautaan. Raskas rautaovi aivan kuin lankesi ylitseni. Ilma loppui. Seisoin kylmään seinään nojaten ikkunan ilmaluukun alla nielläkseni tuulta silloin kun se joskus puhalsi yli likaisen pihan ja siveli vankilan seinää. Merituulta, vapaata tuulta.

Eräänä yönä lensi kajava pihan yli.

Kajava, Kukkiän lintu, toi mieleeni Kukkiän. Ja Kukkiän mukana oli yhtäkkiä sellisäni nuoruudenystäväni Eino Leino.

Koska minulla ei ollut ilmaa, aurinkoa eikä kesää, kirjoitin minä ne itselleni. Loin ne itselleni vartijaini ja kiduttajieni kiusalla.

Koska olin yksin likaisenvihertävässä sellisäni, tulivat luokseni monet, monet nuoruudestani. Kajavan mukana Eino Leino Kukkiältä. Sen jälkeen tuli luokseni toinen nuoruuteni leikkitoveri samoilta ajoilta, Gustaf Mattsson. He olivat molemmat elämäni rikkaimpia, suurimpia ihmisiä. Molemmista tuli kesää sydämeeni.

Niin he pitivät minulle seuraa kuten muutkin

kuolleet ystäväni, isäni ja äitini. Seurustellesani heidän kanssaan unohdin kokonaan kohtalon ja uhkaavan kuoleman, jota minulle väläytettiin päivittäin. Koko syytösjuttuni lakkasi huvittamasta minua. Minun oli kiire päästä kuulusteluista selliin kirjoituskoneeni ääreen ja ystäväni seuraan. He eivät aavistaneet, nuo kuulustelijani, miten paljon seura minulla oli sellissäni, minulla, joka piti tuomittaman ikuisen yksinäisyyteen.

Leino ja Mattsson auttoivat minua silloin elämään, mutta minulla oli kolmaskin leikkitoveri, joka auttoi minua valmistautumaan viimeiseen leikkaukseen ja joka oli turvani ja suojelijani. Hänestä en uskaltanut kirjoittaa. Hän jäi piiloon sydämeeni, sillä vartijani eivät olisi koskaan päästäneet julkisuuteen sitä, mitä hänestä olisin kirjoittanut. Mutta tiesin, etteivät he uskaltaisi hävittää sitä mitä kirjoitin Eino Leinosta ja Gustaf Mattssonista. Ja niin kävikin.

Eino Leinosta ja Gustaf Mattssonista aloitin muistelmieni kirjoittamisen. Molemmista olen kirjoittanut Valtiollisen Poliisin kopissa. Myöhemmin Katajanokan lääninvankilassa kirjoitin nuoruusvuosistani Virossa ja ylioppilasuosistani Helsingissä.

Tahtoisin huomauttaa lukijoilleni, että tämä kirja sisältää ennen kaikkea minun muistelmiani. Niin Eino Leino kuin Gustaf Mattssonkin olivat ystäviäni, ja kuvaan heitä juuri sinä määrin kuin heillä oli yhteyttä minun elämäni, kuin he olivat minun ihmisiäni ja jättivät jälkiä minun kehitykseeni.

Minulla ei ollut minkäänlaisia lähteitä käytettävissäni. En ole myöhemmin vapaudessa yrittänytkään korjata ja tarkistaa kirjoittamaani. Olen tahtonut säilyttää nämä kuten muutkin muistelmani alkuperäisessä asussa, inhimillisinä dokumentteina siitä, mitä ihmisen saattaa muistaa nuoruudestaan vankisellin seinien sisällä.

Elokuussa 1946.

Hella Wuolijoki.

EINO LEINO KUKKIALLA

Rakastan ma raivoon saakka
tähteäni omaa tätä,
elon joka ilmausta,
maata sydän sykkivätä.

Kiinni riipun elämässä
kaikin vaistoin, kaikin taistoin,
vaikka kaikki tuskat tunsin,
vaikka kaikki maljat maistoin.

Eino Leino, »Elämän koreus»

Kirjoitin seitsemäntoista vuotta sitten Oner-
van pyynnöstä pienen kuvauksen Leinon oles-
kelusta Kukkialla ensimmäisen maailmanso-
dan alkukuukausina. Onerva painatti sen jul-
kaisemaansa Leinon elämäkertaan, ja siitä ku-
vauksesta on tiemmä maisteri Havu tehnyt
kuunnelman Leinosta Kukkialla, jota niin
usein on esitetty Yleisradiossa. Oli hieman
omituisia kuulla Eine Laineen esittävän mi-
nun osaani radiossa, mutta joka tapauksessa
sain siitä sen ajatuksen, että minun itseni
pitäisi oikeastaan kertoa hieman enemmän
tuosta ajasta ja Leinosta, ehkäpä olen sen
suorastaan velkaa Leinon muistolle. Nyt olen
päättänyt tehdä sen omien muistelmieni yh-
teydessä, ts. alkaa omien muistelmieni kir-
joittamisen siitä ajasta, jollein Leino niissä

näyttelee osaansa — esittäen prologina muistelmani kosketuksesta Leinoon ennen Kukkiata ja epilogina sen minkä muistan Leinosta jälkeen Kukkiatajan.

Tämä monografiani on siis tarkoitettu omalta vähäiseltä osaltaan täydentämään Onervan suurenmoista Leino-elämäkertaa. Mutta sellaisia täydennyksiä olisi kirjallisuutemme nimessä saatava mahdollisimman paljon, ennen kuin tuo sukupolvi, joka läheisesti tunsii Leinon, häipyy hautaan. Elli Tompuri on muistelmissaan ja lausuntailloissaan suurenmoisella tavalla elvyttänyt Leinon-tunteista sekä Leinon merkitystä vapautta kaipaavalle ajallemme, ja uusi Leinoon kohdistuva rakkauden aalto tuntuu taas nostavan hänet ihmisten sydämiin. Mutta missä viipyvät ne sen seitsemät muistelmat ja monografiat, jotka hänen aikalaisensa voisivat hänestä kirjoittaa? Kummallista kyllä hänestä ovat siis ensin ruvenneet kirjoittamaan naiset, jotka useimmiten tunsivat hänen elämänsä surulliset puolet. Mutta missä ovat ne miehet, jotka jakoivat hänen ilonsa Kavaljeeriflyygelissä, Catanissa ja muissa kapakoissa ja joille hän kylvi säkenöiviä sanojaan ja sukkeluuksiaan — joista monikaan ei ole säilynyt? Mikä valtava hahmo hän

olikaan sivistyselämässämme, tuo notre-damelainen hirviö, joka kulki Esplanaadillamme ja iski ihmisiä tulimiekalla ja pisti myrkkytikarilla ja irvisteli teennäisyydelle ja kylvi hymyileviä sanoja kapakkapöytiin.

Teen kunniaa Leinon muistolle!

Minun muistelmani eivät ole akateemisia, valittuja ja siivottuja. Kerron ne sellaisina kuin ne johtuvat mieleeni, omalla arkikielelläni, enkä kaihda kertomasta sellaistaakaan, mihin Onerva vain hienotunteisesti viittaa.

En ole koskaan käynyt Leinon haudalla. En tunnusta sen olemassaoloa. Minulle Leino elää vieläkin.

PROLOGI

Näin Leinon ensi kerran Kansallisteatterissa syksyllä v. 1904. Olin kahdeksantoista-vuotias ylioppilas, juuri tullut Suomeen, ja Aino Kallas, joka oli käynnillä kotimaassaan, oli hyvän hyvyyttään ottanut minut mukaansa Kansallisteatteriin. Se oli jo elämys sinänsä; pyhä Kansallisteatteri, jonka peruskiven laske-
mistilaisuudessa, laulujuhlassa, oli isänikin ollut mukana pyhiinvaellusretkellään Suomeen. Istuimme tohtori Godenhjelmin (Ainon omaisten) paikoilla ensi rivillä, ja väliajalla lämpöissä Aino kävi käteeni kiinni ja sanoi hiljaa: tuolta tulee Eino Leino morsiamineen. Henkeni salpautui: Eino Leino ja Kansallisteatteri! Eino Leino, meidän Tarton lasten ihanne

ja pyhimys, Suomen ihanimman runouden kuningas! Sieltä hän tuli vastaamme ja oli juuri sellainen kuin kuvissaan, juuri sellainen salaperäinen, tumma ja melankolinen kuin runoilijan piti olla, sitä paitsi miehekäs ja paljon vanhemman näköinen kuin mikä hänen ikänsä oli. Ja Freya Schultz, hänen morsiamensa, vai oliko hän jo hänen vaimonsa, oli vallan erikoinen, orkidean näköinen kaunotar, kissamaisen sulava liikkeiltään, hoikka ja notkea ja kulki vähän Sarah Benhardtin kuuluisassa notkoselkä-asennossa. Muistan hänen leimuavat silmänsä, kapeat kasvonsa, vapaasti riippuvat suortuvansa ja yleensä koko hänen olemuksensa, joka uhkui ruhtinaallista välinpitämättömyyttä. Joka tapauksessa hän oli yllättävän vieras ilmestys senaikaisen Kansallisteatterin suojissa, mutta hän oli kumminkin kuin runo runoilijan rinnalla.

En muista, tunsiko Aino Kallas Leinon jo silloin henkilökohtaisesti ja tervehtikö hän, mutta luultavimmin ei, sillä emme pysähtyneet emmekä puhuneet, vaan kuljimme usean kerran Leinon ohitse. Luonnollisesti kuulin jo silloin Leinon ristiriidoista ja nuoren Suomen taiteiluista "psykologisen panettelun" yhteydessä.

Romantiikanhohteisen seikkailun ja nerou-

den ilmakehä ympäröi Leinon nimeä niihin aikoihin osakuntaelämässä. Piankin huomasin, että nuorsuomalaiset jumaloivat häntä ja suomettarelaiset koettivat olla jumaloimatta.

Vuodet vierivät, ja seuraavan kerran näin Leinon vasta 1909 tai 1910 Onervan seurassa jossakin ravintolassa tai teatterissa. Tunsin Onervan osakunta-ajoilta. Muuten tutustuin häneen Danielson-Kalmarin kodissa joillakin Maija Danielsonin illallisilla, Onervan juuri palattua ensimmäiseltä Pariisin-matkaltaan. Silloiset lähimmät ystävättäreni ja osakuntatoverini Helvi Genetz (Juusela), Maija Danielson (-Rantakari) ja Toini Liljeström (Jännes), jotka kaikki kultaisen rakkaat ihmiset ovat kuolleet liian nuorina, he ja minä, me kaikki ihailimme Onervaa. Hän oli elegantti, kaunis, sivistynyt, lahjakas — hänen ensimmäinen runoteoksensa oli juuri ilmestynyt, hän oli päätään ylempänä meitä ylioppilastyttöjä. Jännittyneenä seurasimme Onervan kohtaloa ja kirjailijanuraa, eikä mikään ollut luonnollisempaa eikä välttämättömämpää jo kirjallisuutemme kannalta kuin että kohtalo saattoi Leinon ja Onervan yhteen. Se mitä Onerva merkitsi Leinon elämälle ja tuotannolle sekä hänen eläessään että kuol-

näköispainos ntamo 2012

9 789522 153135 >

www.ntamo.net